

Society in Lviv, about Mykhailo Hrushevskiy as researcher of the history of Ukraine. The paper includes considerations of the author about the state of the Ukrainian language and literature in Russian Empire, about Ivan Kotlyarevskiy and others. The authors of the introductory article tell about the role of the T. Shevchenko Scientific Society in the study of the history of Transcarpathia, in particular about the contribution to this cause Ivan Franko and Volodymyr Hnatiuk.

Keywords: historiography, G. Petrashevich, T. Shevchenko Scientific Society in Lviv, V. Hnatiuk, I. Franko, M. Hrushevskiy, I. Kotlyarevskiy, Lviv, Hungarian Ruthenia.

УДК 930.1 (477.87) «1941»

ВПРАВЛЯННЯ З ІСТОРІЄЮ ПО-УКРАЇНСЬКИ, АБО ЯКОЮ НЕ ПОВИННА БУТИ ІСТОРІЯ ТА ІСТОРІОГРАФІЯ ЗАКАРПАТТЯ ПІСЛЯ 1991 РОКУ *

Фенич В. І. (Ужгород)

Статтю присвячено окремим дискусійним проблемам трактування історії та історіографії Закарпаття після 1991 р. На прикладі вивчення маргіналізованої радянською та пострадянською історіографією історії Закарпаття, невиправдано зведеної лише до його новітнього образу в межах чотирьох колишніх комітетів Угорщини (Унг, Берез, Уточа і Мараморош), автором піднімається болюча проблема вітчизняної історичної науки, пов'язана з тотальною «націоналізацією» (= українізацією) історії «землі з багатьма іменами».

Саме під кутом зору цієї назви, як у 1932 р. тодішню Підкарпатську Русь найвдаліше найменував чеський письменник, публіцист і перекладач Каміл Земан (більш відомий під літературним псевдо Іван Ольбрахт), українським (і не тільки) істориком належало б висвітлювати тисячолітню історію народів і земель, розташованих на захід під Карпатами.

Справжнє переосмислення (частенько найменоване ревізією) історії Закарпаття в широкому загальнослов'янському, -угорському, -австрійському, -чехословацькому, -радянсько-українському та власне загальноукраїнському контекстах, на думку автора, настане лише тоді, коли дослідники усвідомлюватимуть, що вони історики, а не лакеї-пропагандисти, коли історики, всупереч провідисвітам-політикам та політикам-патріотам, «повернуть собі історію», а історії (чи в історію) – «повернуть людину» з усіма її слабкостями від моменту народження, через муки і радощі життя, і до самої смерті.

Ключові слова: історія, історіографія, Закарпаття, Ернест Гейдел, Олег Мазурок, Юрій Жаткович, Угорська Русь, «Аннібалова присяга», Михайло Драгоманов, «земля з багатьма іменами».

* Назва даного есею-дослідження визріла під впливом назв публікацій відомих українських істориків сучасності Андрія Портнова, Ярослава Грицака та Георгія Касьянова, з тією тільки різницею, що в нашому випадку йдеться не так про вади загальноукраїнської (хоч про них також поговоримо), як регіональної (закарпатської) історії та історіографії.

Замість вступу

Продовжуючи недавно розпочаті у вітчизняній історіографії дискусії знаними істориками Ярославом Грицаком про те, «як викладати історію України після 1991 року» [21, с. 63-75; с. 11-23; с. 17-32], Андрієм Портновим про «вправляння з історією по-українськи» [61] та Георгієм Касьяновим про ««націоналізацію» історії в Україні» [6, р. 7-23; 38, с. 38-73; 39, с. 107-121], свої міркування про те, якою не повинна бути історія та історіографія Закарпаття після 1991 р., пропоную зосередити на таких нестандартних шкідливих-проблемах, як – «Я і «мій» Львів», «Мазурків Жаткович», ««Аннібалова присяга» Михайла Драгоманова та Угорська (Закарпатська / Підкарпатська) Русь».

Всі вони потроху вплинули як на

формування моїх поглядів на історію взагалі та історію України і Закарпаття зокрема, так і на моє тверде переконання в суголосній ексклюзивності українського конструювання образу «країни ведмедів», чий історичний дискурс до 1945 р. вочевидь екзистенціював поза українською парадигмою історії. Тож для повноцінного та об'єктивного розкриття історії «землі з багатьма іменами», як у 1932 р. вдало назвав тогочасну Підкарпатську Русь видатний чеський письменник і журналіст комуністичної орієнтації Іван Ольбрахт (справжнє прізвище Каміл Земан) [36, с. 214-226], належить виходити із значно ширшої історичної перспективи, котра б охопила всі ті державні утворення, у складі яких тривалий час перебували різноетнічні, різноконфесійні та різнокультурні предки

сучасних мешканців Закарпаття.

Свої роздуми намагатимуся формулювати як відповідь молодому історикові Ернесту Гейделу, чий критичні міркування щодо української історіографії Закарпаття, викладені на сторінках міжнародного історичного часопису «Україна Модерна» (2007) [18, с. 191-217], виглядають набагато суворішим виразом цілій армії провінційних історіописців, аніж критичні думки про Атлантів і Каріатидів зі «школи байкарів» ужгородського професора Олега Мазурка [44, с. 197-213], котрий від 1999 р. не втомлюється повторювати понад столітньої давності й нині актуальні слова сільського церковного історика зі Свалявщини о. Юрія Жатковича про те, що «...історію угро-русів, якщо брати до уваги вимоги сучасної історіографії, досі не написано» (1890) [44].

Назви сформульованих мною шкільсько-проблем – «Я і «мій» Львів», «Мазурків Жаткович» та ««Аннібалова присяга» Михайла Драгоманова та Угорська (Підкарпатська / Закарпатська) Русь» – хотів би пояснити наступним чином. У першому випадку, гадаю, кожному сумлінному історикові (ба навіть ширше – гуманітарію), «вирощеному» в умовах української дійсності, стати добрим істориком без конструювання «свого» образу Львова буде вкрай важко. Кожний, хто хоч трохи метикує в історії, в той чи інший спосіб був, є або мав би бути пов'язаний професійно з інтелектуальним середовищем львівської школи істориків.

По-друге, з усіх сучасних вітчизняних дослідників історії Закарпаття та закарпатської історіографії, попри маленькі успіхи у невеликих темах інших авторів, особне місце займає своїм критичним поглядом професор Олег Мазурок, котрий ось уже добрих два десятиліття літ у циклі «жатковичіани» провокує до не менш критичних роздумів і оцінок регіональної (закарпатської) історії та історіографії, повноцінне вивчення якої, принаймні в контексті певних теоретичних конструкцій, без досліджень ужгородського історика вже не буде можливим.

І, нарешті, у третьому випадку глибоко переконаний, що справжнє наукове вивчення угро-руської історії з перспективи власне української історіографії і винятково в українській національній парадигмі історії починається від «Аннібалової присяги» російського україномана Михайла Драгоманова та його галицьких (Іван Франко, Володимир Гнатюк, Степан Томашівський) та угро-руських (Юрій Жаткович, «ранній» Гіядор Стрипський, Августин Волошин) послідовників.

Тож, без урахування всіх трьох вище означених аспектів, гадаю, буде вкрай важко досягнути регіональний образ тисячолітньої «землі з багатьма іменами» в контексті історії тих держав і народів, з якими їй довелося ділити

долю.

Я і «мій» Львів

Ось уже добрих два десятиліття, завдячуючи насамперед науковому керівникові професору Володимирі Задорожному, мої скромні взаємини з інтелектуальною спільнотою львівських істориків майже досягли конструктивної співпраці. На початках (взимку 1993 р.) це була рутинна робота в бібліотечних та архівних фондах Львова з моїм давнім приятелем Василем Керецманом, невдовзі (1 вересня 1993 р.) – знайомство з тодішнім директором Інституту Історії Церкви Львівської Богословської Академії (ІЦ ЛБА) о. Борисом Гудзяком, а ще через рік – Ярославом Грицаком та Олегом Турієм з Інституту історичних досліджень Львівського державного (від 1999 р. – національного) університету ім. Івана Франка.

Саме завдяки цим виваженим львівським історикам я, хрещений священником Російської православної церкви (РПЦ) християнин-неофіт у застійному 1970 р., назавжди визначив свої *ratio et fides*, пов'язавши їх із вивченням історії Мукачівської греко-католицької єпархії (МГКЄ), еклезіальної, національної та культурної ідентичності її кліру і мирян, а невдовзі й усвідомивши особисту належність до Греко-католицької церкви (ГКЦ). Однак у цьому дослідженні-есеї, під впливом однієї неприємної обставини, яка не дає спокою моїй бентежній і грішній душі, відійду від своєї безпосередньої теми досліджень.

Багато років тому (2002 р.) на одній із секцій, де виступав професор Ярослав Грицак, якого я мав велике бажання чути під час роботи V-го конгресу Міжнародної асоціації українців (МАУ), що проходив тоді в Чернівцях, її модератор Феодосій Стеблій після моєї коротенької репліки, виголошеної в обговоренні доповіді п. Ярослава, грізно зауважив: «Яке там у Вас, на Закарпатті, могло бути «національне відродження» (хоч у мене насправді йшлося про взаємини Олександра Духновича з галичанами, а не про «національне пробудження» – В. Ф.), коли його принесли Вам українці в часи Драгоманова і Франка, а ще більше у міжвоєнний час».

Як реагувати на зверхню поведінку сивчолого галичанського соборника, тоді я, звісно, й гадки не мав. Від того часу ці слова мене переслідують донині, адже ні до, ні після того ніколи подібної зневаги на адресу своїх покійних земляків я не чув ні від кого. Далі доцент Львівського університету змішав увесь процес пошуків національної ідентичності тогочасними угорськими русинами із сучасним «русинським сепаратизмом», перетворивши до того моменту наукову дискусію у політичну маніфестацію зі слиною і піною на губах. Тішити, що в тому товаристві, де я частенько

бував (Українському Католицькому Університеті – УКУ) інтелектуальне середовище (коло моїх приятелів пізніше поповнилося чудовими істориками Ігорем Скочиласем та Вадимом Ададуrowим) подібного ексклюзивістського ставлення до Іншого не розділяло. Принаймні, я в це ширі вірив донедавна.

Однак тих кількох хвилин у серпневі дні 2002 р. виявилось цілком достатньо, щоб усвідомити свою «іншість» (ба, навіть, відмінність) до ближнього, хоч генетично і кровного за своїм походженням / родом (*gente / genere*) із моїми предками-земляками, нащадками середньовічної Русі, галицького русина-українця. Після того власне й зародилася думка з'ясувати, коли таки Русь, зокрема угорська, «стала» Україною, і яке значення в «українському завоюванні» Угорської, Підкарпатської та Закарпатської Русі відіграли підросійський українець-емігрант Михайло Драгоманов і галичанські «п'ємонтійці» із народовецького та радикального, а невдовзі ще й екстремістського, націоналістичного таборів?

Час ішов, а справа далі нічого бажання «помститися» за образу літньому галичанину з місця не сунулася. Сьогодні я тільки вдячний Богові, що тоді не погарячкував. Тісніша співпраця з науковцями УКУ мене лише поступово переконувала в тому, що так, як отой пан Феодосій, думають не всі. І вже пізніше, коли зі своїми студентами-магістрантами у 2005 р. на рідному факультеті, імітуючи «високу науку», ми «забавлялися» в академічний семінар на тему «*Закарпаття в загальноукраїнських історичних дискурсах*», я остаточно переконався в тому, що свої роздуми обов'язково слід опублікувати. Правда, не через те щоб «помститися», а через тверде переконання в обмеженості та примітивності знань більшості українських істориків історії, як вони пишуть, «Закарпаття», котрої вони, на щастя для мене – «закарпатця», геть не знають. На якийсь момент мені їх навіть стало шкода.

Останнім аргументом, котрий остаточно переконав мене завершити розпочатий у 2012 р. есей, після критичних роздумів Ернеста Гейдела у 2007 р., став нещодавній випадок, пов'язаний із застосуванням до моїх скромних публікацій цензури (!) з боку редакції Релігійно-інформаційної служби України (РІСУ), що у Львові. Спочатку, 26 січня 2013 р., редакція люб'язно розмістила у своєму Інтернет-виданні мою статтю під назвою «*Мукачівський єпископ Андрей (Бачинський) і відновлення Галицької митрополії: деміфологізація однієї патріотичної легенди*» [68].

В ній доводиться, що «реальне» кандидатство відомого мукачівського греко-католицького єпископа на владичий престол відновленої / заснованої у 1806-1808 рр. Галиць-

кої митрополії, з огляду на відомі історикам джерела, є не чим іншим, як патріотичним меседжем української, здебільшого церковної історіографії, яка не втомлюється шукати «спільні» сторінки історії Закарпаття, Галичини та України навіть там, де вони вочевидь не прочитуються, або прочитуються дуже непереконливо.

Спиралючись здебільшого на висновки сучасних львівських істориків (Івана Паславського, Феодосія Стебля, Вадима Ададуrowa) в моєму скромному дослідженні, за винятком кількох непрямих документальних натяків на кандидатуру щойно хіротонізованого мукачівського єпископа Андрея (Бачинського) у 1773 та у 1779 рр., як гіпотетичного претендента на ще невідомо коли відновлену / засновану в майбутньому Галицьку митрополію, підважується один із миліших серцю міф в українській (переважно церковній та краєзнавчій) історіографії – про церковне об'єднання Галичини і Закарпаття.

Невдовзі я відсилаю до РІСУ наступну публікацію під назвою «*«Габсбурзька Церква?»: сучасний погляд на історію Мукачівської греко-католицької єпархії в австрійський період (1771-1918)*». Однак після появи істеричної реакції на мою попередню публікацію рафінованого галицького русинофоба на Закарпатті Любомира Белея [12], котру одразу ж (7 лютого 2013 р.) поцупив на свій брудний сайт інший рафінований галицький «приятель» терпеливих закарпатців Олег Діба [13], редакція РІСУ перестала мене публікувати. Проте не без причин: «*Ми отримали від проф. Любомира Белея статтю о. Атанасія Пекаря і його власну реакцію на публікацію доц. Володимира Фенича про єп. Андрея Бачинського. Публікуємо їх у рамках історичної наукової дискусії*». Перепрошую, панове, але дискусії, тим більше «історичної наукової», не вийшло, та й не могло вийти.

Український філолог та різносторонній «фахівець з історії» за браком відповідної наукової кваліфікації не став дискутувати зі мною (для цього потрібно бути бодай елементарно обізнаним із джерелами та історіографією предмету дискусії) й нічого кращого, як запропонувати читачам «альтернативний погляд на цю проблему, представлений у статті видатного українського історика церкви о. Атанасія Пекаря, ЧСВВ» [54, с. 314-320], не спромігся. Мабуть таки правду казали мудрі римляни – «*barba non facit philosophum*».

Невдовзі (13 лютого 2013 р.) мій колишній аспірант, а зараз колега по кафедрі історії України доцент Віктор Кічера отримує від РІСУ (п. Володимира Мороза) наступне повідомлення: «*Дослідження п. Володимира Фенича, яке Ви*

надіслали, цікаве (мова йде про другу мою публікацію «Габсбурзька Церква?»)... – В. Ф.). Однак є прохання, щоб автор написав коротку передмову (4-5 речень). Річ у тому, що не всі читачі (а РІСУ читають не тільки науковці) розбираються у складній історичній термінології. Отож добре було б у передмові викласти: 1) кого Автор називає русинами; 2) який їх зв'язок із сучасними українцями (попередня самоназва яких також, як відомо, русини)? Тоді стаття була б зрозумілою не тільки фахівцям».

Визнавши, таким чином, некомпетентним, не фахівцем і не науковцем «історика» Л. Белея, редакція РІСУ позбавила мене обов'язку відповідати на його словоблудство, заквашене на суцільній ненависті до не / до української історії угорських, підкарпатських русинів, котрі до 1945 р., за винятком кількох непрямих епізодів, стосунку до історії справжньої України, як «країни молока і меду», не мали жодного. Проте це аж ніяк не звільняло мене від обов'язку відповісти на прохання п. В. Мороза, що я люб'язно й виконав 18 лютого 2013 р. Нижче пропоную дослівний текст моєї відповіді.

«Вельмишановна редакція РІСУ,

найперше прошу вибачення, що так «довго» змусив чекати на свою відповідь, але всякі рутинні справи, пов'язані з організацією навчального процесу перед початком нового семестру, завжди відволікали.

Отож, на мою думку, русини і українці мають різне, часом відмінне етнічне походження, що добре ілюструється у працях О. Толочка, Н. Яковенко, С. Плохія і, особливо, Я. Дашкевича. Дехто воліє навіть ствердити про українське завоювання Русі, що розтяглося від XVII до XX ст. Нова окраїна (= українська) ідентичність степового козацтва під загалом візантійськими гаслами "священної війни" підкорила середньовічну руську, тоді уніатську, ідентичність. Однак, оази (релікти) цієї Русі ще довго продовжували існувати в Галичині, Буковині, а ще довше в Угорській Русі (пізнішому невдалому терміні Закарпаття). «Українське завоювання» Галичини (вислів Станіслава Смольки), завдячуючи архітекторам проекту «українського П'ємонту» з підросійської України покоління М. Драгоманова, переконливо спостерігалось лише на початках минулого століття.

Сьогодні ж, коли ми прагнемо демонструвати свою європейськість, мусимо визнати, що під нацією слід розуміти спільноту громадян однієї країни, тоді як етнічна група (групи) жодним чином не монополізує свої претензії виступати тотожною нацією. Тож, подібно до інших західних країн, всі 46,5 млн. жителів України, з цієї перспективи, є українцями. Однак, коли ми мислимо

інклюзивними, а не ексклюзивістськими категоріями, що аж ніяк не шанується у цивілізованій Європі, не можемо заперечити того факту, що не всі українці за національною ідентичністю мають українську етнічну «прописку». А тому, якщо ми об'єктивні в питанні, що сучасні українці успадкували не лише козацьку, але й руську етнічну, релігійну, регіональну чи корпоративну ідентичність, так само зобов'язані поважати і тих, хто цю ідентичність, в рамках ширшої політичної / громадянської спільноти українців, плекає зберегти як руську (не плутати з російською).

Іншими словами, я цілком розділяю існування русинів як реліктової етнічної ідентичності в рамках української політичної спільноти. Інший шлях, який, на жаль, демонструє український політикум і велика армія українських ексклюзивістів, ні чим не відрізняється від того, який імперська Росія застосовувала щодо невизнаної України у XIX - на початку XX ст. – «запретить». Чим він закінчився для офіційних Петербурга і Москви, – всім відомо.

І останнє. Вступати в дискусію я ні з ким не збираюся, тим більше переконувати когось, або бути переконаним кимсь, а тим більше такими «всезнаючими» професорами-неофітами, як Л. Белей. У питаннях термінології, я є категоричним противником їх усучаснення на догоду політичним, національним чи конфесійним дочасним амбіціям. Це саме стосується й огульної, часто сфальшованої, українізації історичного дискурсу сучасної України, котра, попри свою безсумнівно багату на спадщину українську візію, мала / має чималу неукраїнську історичну опінію. Як поєднати (примножити, збагатити) українське й неукраїнське в Україні – ось мій щирий намір, Альфа і Омега сучасної україністики, русистики, русиністики. Для цього треба небагато – переступити через національну гординю ексклюзивізму і навчитися, якщо не поважати, то бодай почути ближнього.

З повагою, Володимир Фенич».

Проте, незрозуміло з яких причин (хоча насправді навіть дуже зрозуміло, з яких) ані моєї статті, ані мого пояснення, якого просила від мене сама редакція, донині не опубліковано. Вважати це якось інакше, ніж так, що редакція РІСУ застосувала до мене цензуру (!), не могу. Цікаво, як би інформацію про те, що сталося, сприйняли в цивілізованому західному світі, куди Україну переконливо веде через різні науково-освітні проекти співпраці той-таки УКУ, структурним підрозділом якого є РІСУ, точніше – проект Інституту Релігії та Суспільства, очолюваного колишнім політв'язнем, відомим борцем за права людини Мирославом Мариновичем. З офіційного сайту відомо, що

фінансову підтримку РІСУ надають National Endowment for Democracy, Програма демократичних грантів Посольства США в Україні, Фонд Bradley (Bradley Foundation) та організація «Допомога Церкві в Потребі» (Aid to the Church in Need). Редакційна політика РІСУ, як заявляє сама редакція, не залежить від її грантодавців та, відповідно, не обов'язково збігається з їхніми офіційними позиціями [4].

Отже, РІСУ не висловлює поглядів ні УКУ, ні будь-якої з релігійних організацій, у т. ч. й УГКЦ. А тому смію виснувати, що позиція РІСУ відносно моїх публікацій є її власною редакційною політикою, про яку, звісно, її західні грантодавці, в т. ч. й насамперед акредитоване в Україні посольство США і, мабуть, той-таки М. Маринович, нічого не знають. Тож і застосування невластивої для західного світу цензури є доказом існування серйозних проблем з ексклюзивним (галицько-українським) розумінням свободи слова та громадянського суспільства в найдемократичнішому і найсвободолюбивішому, як мені здавалося донедавна, українському університеті в Україні.

«Тоді» я, звісно, й гадки не мав, що «мораль галичанина» належить до «найбільш незвіданих таємниць європейської міфології і філософії». «З суміші і різноманіття моральних принципів всіх тих народів, що століттями творили феномен Галичини, – на думку начальника відділу інформації та зовнішніх зв'язків, викладача магістерської програми з журналістики в УКУ Володимира Павліва, – утворилася головна наша спільна морально-етична риса – особливе ставлення до не-галичан». Тож «сучасний Галичанин», на переконання відомого галичанського автономіста, «повинен ставитися до всіх інших або зі зневагою (до слабших), або з ненавистю (до сильніших). І головний принциповий пункт – не соромитися цього». Натомість соромитися годиться «неприятного ставлення до інших Галичан з огляду на їхню «нижчість» в будь-якій сфері. Оскільки уникнути цього, зрозуміло, не вдасться, то потрібно прикладати чимало зусиль, щоб цю ваду вміло маскувати» [55, с. 87].

Коментувати невластиве для європейської ідентичності ставлення співробітника УКУ «до не-галичан» сенсу не бачу жодного, принаймні в даному есеї. Але з власного досвіду можу лише підтвердити, що, на жаль, подібне сприйняття галичанами не-галичан не лише в Галичині, але й поза ним, а особливо на Закарпатті (поведінка Л. Белея і О. Дибі – яскраве тому підтвердження), схоже таки на правду.

«Мазурків» Жаткович

Попри існування доброї сотні загальних історій України, більшість з яких насправді є лише історією титульної української політичної

нації [29], і з них лише добрий десяток, перефразовуючи слова Володимира Винниченка, можна читати «без брому, без валеріанки або без доброї дози філософського застереження» [15, с. 122] (тобто вони не є шкідливими для здоров'я і психіки людини), історичний дискурс Закарпаття посідає все ще маргінальне (частіше – змаргіналізоване) місце в загальноукраїнській історіографії [33]. Його історія, як і історія Криму чи Буковини, Слобожанщини й Новоросії, в основному залишається сферою інтересів місцевих чи закордонних істориків, слабкодоступною для пересічного незаангажованого в різні -ізми вишуканого українського читача-інтелектуала.

Закарпаття лише епізодично вириває в національному гранд-наративі української історіографії, як колись Україна виривала, мов джин із бутля, в гранд-наративі російському чи польському: либонь лише щоб потвердити «віковічне прагнення до возз'єднання». Як дотепно зазначає з цього приводу Е. Гийдел, «це слабе зацікавлення цілком зрозуміле – тематика малореспектабельна, а потрібна для її опанування фахова підготовка за складністю для істориків в Україні поступається хіба що сходознавству. У результаті українська історіографія Закарпаття зводиться, по суті, до закарпатського краєзнавства, не виблискуючи ні оригінальністю тематики, ні поліфонією методології та інтерпретацій» [18, с. 215].

На підтвердження свого висновку молодий автор, сам родом із колишньої «метрополії русинів» [63, с. 134-145], а від 1944 р. – закарпатського Мукачева, випускник історичного факультету Ужгородського національного університету (УжНУ), наводить у приклад найневдаліший за всі часи розвитку крайової української історичної думки пострадянський меганаратив – тритомні «Нариси історії Закарпаття», написані під редакцією професора Івана Гранчака [53]. Водночас погодитись із апелюванням рецензента до загалом слухного зауваження корифея української мегаломанської історіографії Михайла Грушевського, мовляв, «література історії Угорської Русі не бідна титулами, бідніша своєю вартістю» (1905) [72, т. 2, с. 581], дотепно либонь частково.

Той факт, що великий український історик слабо знався на «літературі Угорської Русі» та її історіографії, до якої, на момент написання його репліки (початок ХХ ст.), належали не лише угро-руські (Д. Бабіля, Й. Базилович, І. Пастелій, М. Лучкай, О. Духнович, А. Добрянський, І. Дулішкович, І. Мондок, Т. Легоцький, Ю. Жаткович, «ранній» А. Годінка), але й (а) угорські (А. Ф. Коллар, А. Дейчі, А. Сірмаї, Й. Балайті, К. Мейсарош, Я. Корачоні), (б) австрійські

(Г. І. Бідерман, Й. Фідлер, Н. Ніллес), (в) російські (І. Орлай, Ю. Венелін, А. Дешко, В. Терлецький, Г. Де Воллан, Г. Купчанко, І. Філевич, Є. Перфецький, В. Францев, «ранній» А. Петров) і (г) українські (Ю. Целевич, Ю. Пелеш, В. Лукич (Левицький), В. Охримович, М. Драгоманов, В. Гнатюк, С. Томашівський) автори (не виділяючи тут окремо румунських (Я. Мігалі де Апша) і словацьких (В. Сасінек) дослідників), жодним чином не додає йому респекту як вченому, котрий і донині залишається найшанованішим в українській романтично-позитивістській пострадянській історіографії.

До речі, як і Е. Гийделу також. Безсумнівно слушно критикуючи тритомний «opus magnum» закарпатських пострадянських істориків (за винятком кількох окремих сюжетів, що радше є в ньому винятком), випускник історичного факультету чомусь навів у приклад праці лише І. Лисяка-Рудницького, П. Р. Магочія та ще трьох різних авторів (Д. Злепка, Р. Офіцинського і спомини В. Шандора), тоді як станом на 2007 р. (рік виходу статті «*Rutennia über alles*») історіографія Закарпаття, після невідомого зауваження М. Грушевського, збагатилася працями А. Годінки («зрілого» та «пізнього»), А. Петрова («пізнього»), Д. Дорошенка, В. Пачовського, В. Гаджеги, І. Кондратовича, О. Мицюка, Д. Паппа, А. Пекаря, О. Барана, Й. Перені, І. Жегуца, Л. Гараксима, М. Майєр, В. Проніна, С. Папа, І. Пірідьї, І. Удварі, Й. Ботліка, І. Попа, А. Пушкаша, Д. Данилюка, П. Р. Магочія, Й. Тімковича, П. Шворца, О. Мазурка, Р. Офіцинського, К. Шевченка, написаними різними мовами, в різних стилях, із застосуванням різних методологічних підходів, у різних політичних обставинах, і присвяченими окремим періодам чи проблемам закарпатської історії.

Отож, висновок Е. Гийдела про те, що критика М. Грушевського «*звучить зараз актуальніше, ніж століття тому*» [18, с. 216], є свідомою маргіналізацією наукового доробку на «*закарпатську тематику*», хоч і не позбавленою логіки в тій її частині, де констатується, що «*українська історіографія Закарпаття зводиться, по суті, до закарпатського краєзнавства*». З цим висновком молодого історика сперечатися не доводиться: причому це стосується української історіографії як в, так і за межами сучасного Закарпаття. Однак щодо історії «Закарпаття» як «*малореспектабельної тематики*» в українській історіографії дозволу собі не погодитися. І «допоможе» мені в цьому своїми виваженими академічними висновками авторитетний ужгородський історик, професор Олег Мазурок.

У своїх численних публікаціях, присвячених життю і творчій спадщині оригінального

угро-руського сільського церковного історика о. Юрія (Калмана) Жатковича (1855-1920), впродовж останніх двох десятиліть у різних виданнях [49], мій старший колега за ремеслом упевнено спростовує невідомий йому донедавна суворий «вердикт» Е. Гийдела, послідовно і наполегливо доводячи цілком достатню «респектабельність» українського за змістом характеру «закарпатської історії» другої половини XIX - початку XX століть в адміністративно-географічних кордонах чотирьох колишніх комітетів Угорщини: Унг, Берег, Угоча і Мараморош.

Якщо спиратися на слово «*респект*» (букв. *повага, шана*) [14, с. 1027], «*українська історія Закарпаття*» в оцінці Е. Гийдела не є ані шанованою, ані поважаною власне українськими істориками в тій-таки, даруйте за тавтологію, українській історіографії. Така упередженість вітчизняних історіописців пояснюється тим, як слушно зауважує молодий дослідник, що «*потрібна для її опанування фахова підготовка за складністю для істориків в Україні поступається хіба що сходознавству*» [18, с. 215].

І це здебільшого схоже на правду, оскільки ж ідеться не лише про незнання українськими істориками багатомовних архівних фондів, пов'язаних із тисячолітньою історією поліетнічного, полікультурного та поліконфесійного краю під Карпатами, але навіть про суцільне незнання вже опублікованих збірок архівних документів і матеріалів [27], відсутність повного уявлення про історіографічний доробок з тієї чи іншої теми / проблеми місцевої історії [25]. А от Олег Сергійович так не вважає.

Пишучи у передмові до першої книги із циклу «*жатковичіани*» про своє «*неупереджене бачення минувшини Закарпаття*» [48, с. 3], вчений зігнував давньою прописною істиною, за котрою історик є упередженим вже від моменту вибору свого ремесла. Неупереджених істориків, як і їхніх історій, не буває: вони або є, або їх попросту немає. Чи ба хтось спростував мудрий вислів про те, що найкращий історик – це ненароджений історик? Впевнений – ні! Або хіба не правду казав талановитий Льюїс Февр про те, що «*немає історії. Є історики*»?! Тож у кожному конкретному випадку, конструюючи історію на свій лад, історик її так чи інакше реконструює. Питання тільки в тому, наскільки він це робить чесно і професійно, і як вчасно і часто він зізнається та кається у власних гріхах, спокутуючи їх у нових, переосмислених студіях.

Симпатична мені своїм мудрим поглядом на історію, історіографію та методологію історії професор «києво-могилянки» Наталя Яковенко у передмові до свого напівправду респектного «*Вступу до історії*» сором'язливо зізнається: «*Намагаючись надати слово всім, автор цих*

рядків старався бути неупередженим, але від себе не втечеш, і якщо мені, приміром, більше до вподоби Тацит, ніж Полібій, то приховувати це, мабуть, годі» [76, с. 12-13]. Так і тут: закоханість ужгородського вченого у творчість о. Юрія Жатковича, а часом і в нього самого як особистість, достатньо зрозуміла.

Правда, як на мою суб'єктивну думку, ця платонічна любов пояснюється здебільшого тим, що від сільського пароха зі Стройного власне й починається саме українська візія історії Угорської (до 1918 р.), Підкарпатської (до 1945 р.) та Закарпатської (після 1945 р.) Русі. Тож пристрасне ставлення холмського за походженням ужгородського історика до надто довірливого та подекуди наївного греко-католицького священника із Березького комітату («свого Тацита») цілком очевидне.

Вибираючи між своїм «Тацитом і Полібієм» (своєю Сциллою і Харибдою), попри все багатство тисячолітньої традиції історичної думки, мені більше до вподоби настанови сором'язливого Лукіана із Самосати. У далеких 60-х роках II ст. н. е. автор першого «методологічного посібника» з історіографії «*Як слід описувати історію*», крім інших корисних настанов тим, хто збирається нею займатися, зауважував, що «...у нього може бути тільки одне вірне мірло: рахуватися не з теперішніми слухачами, а з тими, хто внаслідок буде читати його книги...» [73, с. 42].

В цьому, власне, і бачу свою упередженість та гріховність. Адже й рахуватися, за незначним винятком, майже ні з ким, особливо коли йде мова про місце Закарпаття в загальноукраїнських історичних синтезах. Правда, це аж ніяк не стосується досліджень професора О. Мазурка, хоча й у вузькій, та все ж респектабельній, як на мене, царині місцями гіперболізованої в «націоналізованому» історіографічному дискурсі закарпатського краєзнавства «жатковичіани».

Разом з тим, не можу до кінця погодитися з однобічним розумінням ужгородським вченим часто цитованого ним уривку з листа о. Ю. Жатковича до Володимира Гнатюка від 16 грудня 1896 р. в якості заголовка кількох однакових за змістом *Передмов* до книг про сільського пароха та його багатогранну творчість. Вислів «*Я по убеждению держу себе сыном мало-русского народа...*» [40, с. 53; 64, с. 8, 16, 17], якого о. Ю. Жаткович, на думку О. Мазурка, немов життєвого кредо, «*неухильно дотримувався протягом свого свідомого життя*» [40; 48, с. 5], вважаю, варто тлумачити все ж у широкому контексті «руськості» XIX - початку XX століть, а не під вузьким, винятково етноцентричним кутом зору пізнішого кремлівського «прирощення» останньої оази Русі на захід від Карпат до складу СРСР.

Приналежність до малоросійської ідентичності в імперську добу, як це блискуче довели у своїх працях на численних прикладах з історії різних регіонів колишньої Русі І. Лисяк-Рудницький, З. Когут, Д. Сондерс, С. Величенко, А. Каппелер, А. Міллер, П. Р. Магочій, Р. Шпорлюк, Г. Касьянов, Я. Грицак, С. Єсельчик [34], не завжди вішувала успіх українському проекту, так само як і сама українська ідентичність не факт що конче потребувала своєї легітимації в ототожненні з ефемерним світом «*мало-русского народа*». Навпаки: вона намагалася щосили її якнайшоріше позбутися. Сьогодні вже ні в кого не виникає сумніву в тому, що рецидиви отієї «малоросійськості» на південному сході України якраз і заважають її носіям упевнено рухатися спільно з рештою країни до Європи [67].

Отож, «*по убеждению держати себе сыном мало-русского народа*» на рубежі XIX-XX століть у ментальній карті тогочасних етнічних русинів, які мешкали в передгір'ї Карпат, не завжди відповідало ототожненню себе зі ще дуже уявною та слабо вербалізованою, ба більше – абстрактною нацією українців, хоча «...*найбільш учений і найбільш компетентний в етнографічних справах священник-русин у цілій Угорщині*» (так о. Жатковича назвав восени 1905 р. український етнограф і антрополог Федір Вовк [71, т. 1, с. 537]) й уточнював: «*того народа, который совсем так отдельный е от велико-русского, как, например, от польского или болгарского*» [40; 48, с. 53].

Виходячи з однієї із засадничих тез творення модерних націй про нетотожність етнічної ідентичності національній самосвідомості (Макс Вебер) [8, р. 389, 923], з чого випливає інша теоретична засторога про те, що коли етнічна група може бути визначена щодо інших, нація мусить визначатися стосовно самої себе (Вокер Коннор) [3, р. 103], для більшості слов'янського населення на теренах майбутньої України ще в роки Великої війни та революцій (1914-1921) «*проблема вибору ідентичності, – як вдало зауважує з цього приводу Я. Грицак, – полягала у відмові від соціальних (козаки, кріпаки, хлібороби), конфесійних (православні, греко-католики), регіональних (русини, малороси, поліщуки, бойки, гуцули) та інших самовизначень та у наданні переваги загальнонаціональному поняттю «українець». Національна свідомість існувала на найпримітивнішому рівні: вони знали, ким вони не є – католиками, росіянами тощо, бо відмінності у мові, релігії, одязі, звичаях та ін. легко вгадувалися на побутовому рівні. Однак вони не знали, частиною якого більшого народу вони є*» [20, с. 12].

Всупереч суворому виroku українській історіографії Закарпаття Е. Гийделом та ігноруючи досягнення сучасної історіографії в

царині реконструювання етно-національних, етно-конфесійних чи етно-культурних ідентичностей у світі (чи бодай у Центрально-Східній Європі), мудрий і «неупереджений» професор методично й усвідомлено зукраїнізував історію «пізньої осені» Угорської Русі. Правда, належить визнати: зробив це Олег Сергійович, на відміну від багатьох своїх попередників і сучасників, на високому науково-теоретичному рівні, як і належить академічному вченому-історикові.

«Аннібалова присяга» Михайла Драгоманова та Угорська / Закарпатська / Підкарпатська Русь

Уважно стежачи за публікаціями професора Олега Мазурка, часом не позбавленими емоційності та суб'єктивних суджень [11, с. 34], з повною відповідальністю наслідуюся заявити, що лише починаючи від «пізнього» Драгоманова, «зрілого» Франка і «раннього» Жатковича «...історію угро-русів, якщо брати до уваги вимоги сучасної історіографії...» [31, с. 133], не написано не тільки на той час, її не написано й донині. В тому числі її не написано й моїм старшим колегою за ремеслом [1, т. 1, с. 67] та цілою армією радянських і пострадянських інтеграціоністів-сборників, «збирачів» українських земель від Сяну до Дону [37, с. 90-94].

І причини такого жалюгідного стану місцевої української історіографії зводяться не лише до тих, про які на весь голос уже кілька років поспіль справедливо сурмить пан-професор, доречно підводячи практично всю красену писанину, за винятком кількох імен, до писанини «школи байкарів» [44, с. 4-200; 45; 46, с. 197-213]. Причину бачу також у тому, що від часу російського україномана Драгоманова, галицького українофіла Франка та угро-руського «малороса» Жатковича історію Закарпаття українськими дослідниками свідомо і безсоромно зфальшовано на угоду імперській геополітиці Кремля та ідеї-фікс українських соборників-інтеграціоністів – «віковичного прагнення до возз'єднання». І погодьмося, що така історична візія не меншою мірою шкодить історичній науці, де править його величність **міф** від усюдисущих байкотворців, з чим, я переконаний, погодиться і мій шановний старший колега за ремеслом.

Подібно до своїх талановитих попередників – мудрого парафіяльного любителя історії о. Юрія Жатковича та блискучого професійного російського дослідника середньовічної та ранньомодерної історії угро-русів Олексія Петрова, професор О. Мазурок, шукаючи відповіді на питання, «якою має бути наукова «історія Закарпаття» і хто ж її напише?» [44, с. 187-199], виснував, що «...власне українські історики повинні показати

взірець справді наукового підходу до висвітлення історії Закарпаття з найдавніших часів до наших днів...» [44, с. 195]. Даруйте, колего, але маю з цього приводу цілком протилежну думку.

Українські історики, а під ними я розумію всіх авторів «opus magna» з історії українців та історії України, за винятком кількох імен українського (більше неукраїнського) походження (Н. Яковенко, С. Плохій, Я. Грицак, С. Стельчик, Е. Вілсон, А. Капелер, А. Міллер, Г. Касьянов, А. Портнов, П. Р. Магочій), зухвало етнізували історичний дискурс Закарпаття до таких масштабів, що почали його розглядати складовою частиною ексклюзивно українського гранд-нарративу від королівської стоянки палеоантропів (1 млн. р. т.) і до сьогодення. Користі історичній науці це не принесло жодної шкоди – ще й якої. І хоча дослідник справедливо застерігає висвітлювати історію всіх народів, що проживали чи проживають на Закарпатті, «*без гніву, войовничого «фобства», національної винятковості, але й без принизливого для людської гідності рабського сервілізму»* [44, с. 194], на жаль, саме під таким кутом зору і «репрезентовано» історію «землі з багатьма іменами» у більшості українських синтезів.

Наразі ж дозволю собі залишити відкритою відповідь на «*шосту основну умову»* сформульованих ужгородським вченим завдань для написання «*справжньої, наукової історії Закарпаття в найширшому розумінні цього слова, а не лише історії русинів Закарпаття»* [44, с. 196]. На мою грішну думку, її може написати будь-хто, хто відповідатиме ідентичності історика в повному розумінні лише цього слова, і писати її буде, звісно, не з позицій русина, українця, угорця, росіянина, словака, румуна, греко-католика – православного, закарпатця – галичанина, європейця – азіата, східняка – західняка, «варяга» чи «тутешняка», на замовлення Львова, Києва, Москви чи Брюсселя і Вашингтона, а з позицій історика без батьківщини буде «*розповідати все так, як воно було насправді»* [42, с. 42].

Українські ж історики (Олег Сергійович, звісно, до них не належить [60]) – не те щоб «показувати *взірець»*, вони навіть не впоралися із найпростішим: совісно і чесно вивчити історію передостаннього територіального «кандидата» на вступ до Радянської України – Угорської / Підкарпатської / Карпатської Русі – та вписати основні її сюжети до загальноукраїнського дискурсу належним чином, бодай у форматі шкільної історії [24]. Тож «вердикт» Е. Гейдела українській історіографії історії «землі з багатьма іменами» в цьому контексті повністю розділяю.

Хоч як не намагалася за роки незалежності пострадянська вітчизняна історична наука позбутися тягара імперського та українського

етноцентричного мислення, уникнути упереджених оцінок до відмінних за своїми історичними традиціями земель / територій, що в різний час та в не менш різний спосіб, за сценарієм імперської Москви, а не «*матері городів руських*» – Києва, опинялися в державних кордонах Радянської України від 1919 до 1954 рр., їй так це й не вдалося [62].

Тоді, у 2005 р., я вперше спіймав себе на думці про те, що регіональна історія (в конкретному випадку – Закарпаття) у загальних синтезах історії України, а точніше, одного титульного українського етносу, через її дуже віддалений стосунок, за висловом Н. Яковенко, до «*українського історичного ядра*» – козацької Наддніпрянщини [77, с. 17-19], ледь помітна. Всього 0,2% місця на сторінках 22-х найпоширеніших на той час синтезів з історії України та української історії [51], гадаю, достатнє тому підтвердження. А ті її «дозовані» сюжети, котрі все ж випадково чи спеціально потрапили до «традиціоналістських» чи «ревізіоністських» наративів української історії або історії України, здебільшого настільки спотворено, етнізовано та міфологізовано, що спокійно можна робити висновок про відсутність української (як, зрештою, і угорської також [26]) візії історії Закарпаття на сьогоднішній день (з певними застереженнями в якості доброго взірця хіба що можуть слугувати – чехословацька візія історії Підкарпатської Русі від 1919 до 1945 рр. у викладі Петера Шворца, угорська – у викладі Йозефа Ботліка, московська – у викладі Андрія Пушкаша та українсько-угорська щодо періоду 1919-2009 рр. – у викладі колективу під редакцією Миколи Вегеша та Чіллі Фединець) [7].

Таким чином, «*Аннібалову присягу*», яку дав собі, але не виконав, а тому поклав «*на голови чисельних земляків*» – галичанин «*перший Українець, одвідавши Угорську Русь*» у 1875 і 1876 рр. Михайло Драгоманов, котру він слізно назвав «*пораним братом*», зобов'язавши своїх адептів «*прив'язати*» її до «*нашого національно-демократичного і поступового демократичного руху, в котрому лежить її єдиний порятунок*» [16], успішно вдалося виконати лише за допомогою сторонніх, зовнішніх чинників, під які, цілою армією радянських і пострадянських історіописців – «визволителів» та «возз'єднувачів», належало «підігнати» і історичний та історіографічний дискурс «*землі з багатьма іменами*».

В результаті драгоманівської турботи про «*пораненого брата*» галичанами (меншою мірою наддніпрянцями) українську ідею було спочатку транспортовано в Угорську, а відтак більш успішно вакциновано в Підкарпатській Русі [43, с. 42-50, 78-81, 138-141], де невдовзі за безпосередньої співпраці між українськими

націоналістами з польської Галичини (екстремістську діяльність яких польське законодавство кваліфікувало як терористичну) [20, с. 197-201], керівництвом Третього Рейху і доморощених українофілів було підготовлено ґрунт для невдалого німецько-нацистського проекту Карпатської України у 1938–1939 рр. [35, с. 249-308]. Довершенням цього стало вдале використання геополітиками Кремля соборницьких настроїв частини місцевого населення «возз'єднатися з матір'ю-Україною» в успішно реалізованому радянсько-комуністичному проєкті Закарпатської України 1944-1946 рр. [50], після чого тисячолітня оаза східного фронтиту європейської історії, окреслена І. Ольбрахтом як «*земля з багатьма іменами*», опинилася у складі євразійського велетня під назвою СРСР.

Однак зміни, що настали внаслідок застосованих щодо Угорської, Підкарпатської та Закарпатської Русі / України комеморативних практик з боку головних дійових осіб на європейській політичній шахівниці в першій половині ХХ ст., підсумком реалізації яких стало приєднання цієї території до української частини СРСР, призвели лише до чергового переписування історії «під себе», проте жодним чином не створили справжньої «націоналізованої» (української) візії історії Закарпаття, не кажучи вже про написання відстороненої від офіційного історіографічного канону / дискурсу історії «*землі з багатьма іменами*». Класичним «взірцем» того, як не потрібно писати історію не лише після 1991 р., але й узагалі, є згадувані нами тритомні «*Нариси історії Закарпаття*».

Ба більше: ті опуси, що були написані в радянську добу (винятком є загальні праці з історії Угорської Русі ХІХ - середини ХХ століть авторства істориків з різних країн, як, наприклад, Йозефа Перені, Івана Коломійця, Людовіта Гараксима, Івана Жегуца, Марії Майер, Павла Роберта Магочія [56], а також вдаль дослідження з більш локальних проблем Я. Штенберга, І. Шульги, В. Палька, В. Ілька, М. Тиводара, В. Задорожного, О. Мазурка), сьогодні не те щоб цитувалися, вони навіть не згадуються самими авторами у своїх новітніх дослідженнях і не надто рекомендуються ними студентам для написання курсових чи дипломних робіт.

Як написав нещодавно видатний британський історик Норман Дейвіс, «*лише погані історики вдають, що вони об'єктивні – добрі ж історики свідомі своїх обмежень і охоче в них зізнаються*». Головне, як каже (наче на продовження слів англійця) Ярослав Грицак, вчасно і часто каються, причому робити це слід публічно, на перших сторінках своїх друкованих текстів. Добрі історики тим і схожі на добрих християн, що свідомі слабкості своєї натури [22]. На жаль, такий людський підхід до історії

подібних собі людей під силу не багатьом «визначним» українським історикам, зокрема на Закарпатті.

Замість висновків

Кінцевим поштовхом до написання даного есею-дослідження стали слова знаного сучасного дослідника української літератури, професора Гарвардського університету, засновника однойменних за назвами міжнародного часопису, видавництва та Інституту «Критика» Григорія Грабовича. У своєму недавньому інтерв'ю ужгородському журналісту Олександру Гаврошу на запитання *«про рідне Закарпаття»*, після згадки про видання у видавництві «Критика» книжки закарпатського лауреата Шевченківської премії Петра Мідянки *«Дижма»*, іменитий американський вчений зауважив: *«Регіональні моменти в поезії, мові, культурі мають особливу цінність для цілості. Сам факт, що воно є інакшим, додає своїх барв до загальної мозаїки. Це треба берегти і шанувати»*. А ще Г. Грабович зізнався, що дуже хотів би побувати на Закарпатті, вважаючи, *«що воно має привнести до України свої неповторні інтонації, тим самим збагативши її загальним європейським вектором»* [19].

На жаль, приєднання Закарпаття до України (1945 р.), судячи з усього, не дуже допомогло *«збагатити її загальним європейським вектором»*. Скоріше навпаки: східні ворота тисячолітньої Угорщини та двадцятилітній місток Чехословаччини зі слов'янським світом за менш як 50 років спільної з Україною історії вульгарно радянлізувався, а отже, перейняв чимало візантійсько-бусурманських рис, генетично похідних від норовливої вдачі носіїв «православного джихаду» степового, «слобідного» козацтва [58], прямих «попередників» малоросійської ідентичності.

Однією з головних проблем вітчизняної історіографії залишається тема, пов'язана зі штучним «підкоренням» / «завоюванням» середньовічного, окцидентального за своїм походженням і змістом історичного дискурсу Русі, ранньомодерним, орієнтальним за своїм походженням і змістом історичним дискурсом України. З цього приводу вже не один раз висловлювалися І. Лисяк-Рудницький, І. Шевченко, Я. Дашкевич, А. Каппелер, Н. Яковенко, Ф. Сисин, С. Плохій, А. Портнов та інші [74].

Штучне вписування загалом орієнтальної української історії в окцидентальний європейський контекст іноді доходить до абсурду навіть в істориків з бездоганною репутацією. Так, слушно критикуючи на загал штучне «вписування» української історії в європейський контекст, відомий львівський історик Вадим Ададуrow навіть не помітив, як припустився описки, говорячи про Мукачівський

замок, про який, на його хибну думку, *«в українських шкільних підручниках не згадується жодного разу»* [9, с. 26], тимчасом як у подібних угорських аналогах він фігурує постійно. Насправді, згадується в підручнику з історії України для 7 класу [17, с. 247], але річ тут, звісно, не в тому.

«Перлина туристичної індустрії нинішнього Закарпаття», Мукачівський замок, був не лише родовим гніздом магнатського роду Ракоці та місцем ув'язнення поета Шандора Петефі, про що лише й згадує львівський історик. Мукачівський замок був також пов'язаний із подільським князем, литвином-католиком Федором Коріатовичем, який вважався його паном і власником, у ньому вели переговори послы гетьмана Богдана Хмельницького з трансільванським князем Георгієм I Ракоці та московського царя Петра I з трансільванським князем Ференцем II Ракоці... [59, с. 56-79]. Та справа навіть і не в цьому.

Некоректне, як на мене, запитання В. Ададуrowа *«Чиїми є замки України?»* якраз і полягає у штучному вписуванні цього (та інших) замків в український історичний дискурс, *«як важливу частину нашої культури»*, оскільки, на переконання історика, *«це реальний спосіб інтегрувати українську історію в європейський контекст»* [9, с. 27]. Правда, натомість, полягає в тому, що з приєднанням Закарпаття до СРСР (1945 р.) середньовічний, європейський, угорський Мукачівський замок, навпаки, «змінив» своє постійне місце проживання, ставши частиною Сходу. Не географічно, звісно, а ментально. Звідси і ставлення до нього – ексклюзивно українське.

Замок, який до середини ХХ ст. ніколи не знав, що він «покликаний» інтегрувати невідому йому до того українську (орієнтальну за походженням) історію в європейський контекст, впевнений, ніколи не робитиме цього і після 1991 р. Навпаки, завдяки таким замкам, як Мукачівський, європейську історію завжди прагнутимуть штучно інтегрувати в орієнтальний український контекст, безпідставно зараховуючи його, таким чином, як твердить В. Ададуrow, до *«важливої частини нашої культури»*, тоді як насправді донедавна (1945 р.) він був частиною угорської, європейської культури.

Такий підхід до історії *«землі з багатьма іменами»* можна назвати штучною «націоналізацією» (українізацією) історичного дискурсу там, де його вочевидь бракує. «Завоювання» розкиданих історією неукраїнських окраїн Русі до історичного ядра України – Подніпров'я, розтяглося в часі від кінця ХVІ - кінця ХVІІ століть «на старті» «погодження конвенції» вибору власного імені (українізації Києва та його окраїн) і

продовжувалося до середини ХХ ст. (українізації Підкарпатської, а невдовзі – Пряшівської Русі). Щоправда, Н. Яковенко чомусь стверджує, що фінішував цей «конкурс альтернативних пропозицій» на користь назви «Україна» вже наприкінці ХІХ - на початку ХХ століть [75, с. 9, 31-32, 57].

Що з цього «шляхетного завоювання» залишилося після 1945 р., тут хоч і не місце говорити, але наслідки української радянської Закарпаття (котре до того моменту чомусь у сприйнятті своїх мешканців та всіх європейців на захід від Карпат було Підкарпаттям), попри заснований в Ужгороді університет та ще кілька вагомих досягнень у сфері радянської модернізації краю, відомі всім: найвиразніші її рецидиви у вигляді візантійського та феодального менталітету, помноженого на суцільну клептоманію «політичної еліти», пожинаємо ще й нині після «Революції Гідності».

«Підкорення» ж Україною останніх оаз Русі – Галичини, Буковини і Підкарпаття – припало на кінець ХІХ - середину ХХ століть і відбулося у два етапи: а) підготовчий (інтелектуальний) етап «українського завоювання Галичини» (термін, ужитий польським істориком Станіславом Смолькою на початку ХХ ст.) російськими «україноманами» з покоління Михайла Драгоманова та його послідовників, внаслідок чого «ідею Великої України» галичанами було легко транспортовано до Буковини і значно важче – до Підкарпаття. Трагічною кульмінацією цього став нацистсько-український проект Карпатської України 1938-1939 рр. та завершальний (мілітаристський) етап закріплення цих територій за Радянською Україною танками «непереможної» Країни Рад у 1939 р. (Східної Галичини), 1940 р. (Буковини та Південної Бессарабії) та відповідно 1945 р. – Закарпаття [67; 69].

Власне саме така сувора історична дійсність, під ширмою ідеологічного міфу про «віковічне прагнення українського народу до возз'єднання», відіграла вирішальну роль у конструюванні сучасного образу України як історичного дискурсу. Свідоме чи несвідоме заперечення або відкидання цих історичних фактів завжди грішитиме телеологізмом та фальшуванням історії на догоду дочасним інтеграціоністським проектам ідеї нації, під якою, розділяючи антропологічне визначення її сучасним американським вченим Бенедиктом Андерсоном, розумію «уявлену політичну спільноту – при тому уявлену як генетично обмежену і суверенну» [10, с. 22]. Такий підхід до історії Закарпаття, особливо щодо його доукраїнського минулого, ніколи не збагатиться з історичними реаліями, а отже, ніколи не репрезентуватиме правдивої історії

«землі з багатьма іменами».

Український же дискурс історії та історіографії Закарпаття поза сумнівом починається лише від / після «Анібалової присяги» російського україномана Михайла Драгоманова та його галицьких (І. Франко, В. Гнатюк, С. Томашівський, В. Пачовський, В. Бірчак, І. Панькевич), угро-руських (Ю. Жаткович, (ранній) Г. Стрипський, А. Волошин, В. Гренджа-Донський) та наддніпрянських (Д. Дорошенко, О. Мицюк, М. Кушніренко) послідовників, проте аж ніяк не зі слів шлягерного в новітньому українознавстві «будителя» Олександра Духновича про «не чужих за горами».

Йому, «будильникові» серед загалу неписьменних співвітчизників, найперше йшлося про «Русь єдину в нас в душі» в широкому розумінні руськості, а не у вузькому, винятково русинському чи українському наслідуванні Русі Україною [52, с. 222-235]. Ба більше, про Україну пряшівський канонік за своє життя і не чув: до публікації галицького народовця Юліана Целевича про «Угорську Україну» [70, с. 246-294] він не дожив кілька років. Що вже тоді говорити про «українське Закарпаття» починаючи від Гога і Магога Королівської ранньопалеолітичної стоянки людини, датованої в один млн. р. тому, так майстерно вплетеної в державний канон української («націоналізованої») історії, починаючи від шкільної парти 7 класу.

Всі спроби українських, радянських та пострадянських українських істориків націоналізувати неукраїнський дискурс історії «землі з багатьма іменами» до ХХ ст. у підсумку привели лише до блідої пародії на історіографію як науковий дискурс, так і не створивши чесної та об'єктивної української візії Закарпаття. Географічно обмеживши територію Закарпаття лише до чотирьох адміністративно-територіальних одиниць (комітатів Унг, Берг, Угоча і Мараморш), що лише приблизно дорівнювало площі 13-ти районів такого комуністично-радянського витвору як Закарпатська область взірця 1946 р., українські історики намагалися «викреслити» з історії та пам'яті жителів краю тисячолітній період 13-ти верхньоугорських комітатів, колись поступово заселених русинами, волохами, угорцями, німцями, євреями, циганами та багатьма іншими етносами у складі Корони св. Іштвана. Подібна маргіналізація історії «землі з багатьма іменами», на жаль, продовжується й нині [28].

У підсумку справжня «історія Закарпаття» у візії українських істориків повинна би починатися не від «Гога і Магога», а не раніше епохи Драгоманова-Франка-Жатковича, тобто в період між останньою чвертю ХІХ ст. й до 1919 р. «на старті», й до остаточного переходу

під загальноукраїнський історичний канон після 1945 р. «на фініші». Народжений в уяві російського україномана М. Драгоманова задум українізувати *«пораненого брата»* – Угорську Русь (1875 р.) – після активної «місіонерської» діяльності галицьких та наддніпрянських виконавців його *«Аннібалової присяги»* (з кінця XIX ст.), через нереалізований німецько-нацистський проект *«Карпато-Української держави»* (1938-1939 рр.) на території колишніх чотирьох комітатів Угорської Русі з успіхом було завершено лише сталінськими генералами І. Петровим та Л. Мехлісом у 1945 р. [50].

Тож розпочате інтелектуальне та інституційне «українське завоювання» Угорської / Підкарпатської / Закарпатської Русі підросійськими та півавстрійськими українофілами на рубежі XIX-XX століть у 1944-1946 рр. завершилося радянською військово-політичною інкорпорацією Підкарпаття, після чого воно логічно, з офіційної точки зору «молодшого» (Києва) та «старшого» (Москви) «братів», ставало Закарпаттям. Формально тоді долю краю визначила меншість його жителів: близько 250 тис. із 780 тис. осіб під дулом автоматів радянських «визволителів» «підписалися» під *«маніфестом про возз'єднання»* Закарпаття з Україною [50].

Проте після розпаду СРСР уже далеко не формально, і не під дулом радянських автоматів *«Акт про незалежність України»* на Всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 р. підтримали 92,6% мешканців Закарпаття. Щоправда, тоді ж 78% із них голосували за *«спеціальну самоврядну адміністративну територію Закарпаття»* у складі України [5]. Таке природне для європейського менталітету бажання колишніх громадян Чехословаччини з Підкарпатської Русі (1919-1945 рр.), окупованої та інкорпорованої спочатку Угорщиною (1938-1939 рр.), а відтак СРСР (1944-1945 рр.), офіційний Київ, попри всі його зтяжні пологи «інтегруватися» з Європою, ігнорує донині.

Синхронізована, таким чином, з історією України українська візія Закарпаття, попри мотивований оптимізм професора Сергія Федаки [66, с. 12-15], з певною засторогою починається лише з кінця XIX - початку XX століть, коли уявна Угорська Русь охоплювала вже майже 4 із 13-ти комітатів, тоді як історія цієї *«землі з багатьма іменами»* бере свої початки в середньовічній писемній традиції русинів (у значенні – *Русі синів*), максимально розселених у 13-ти із 45-ти комітатів колишнього Угорського королівства ще навіть на початку XIX ст. [32]. Це, власне, й була її справжня, не «націоналізована» (українською офіційною історіографією) історія народів на захід під Карпатами.

До опонентів моїх скромних роздумів, а

їх, я впевнений, буде більше, ніж це може здатися (навіть не) на перший погляд, хочу звернутися словами напівду симпатичного мені своїм реальним поглядом на життя російського україномана Михайла Драгоманова: *«Коли я з чим полемізую, так се з лінивим на думку, а буйним на слова шарлатанством та з крутіством, котрі хочуть узяти монополію українолюбства. Се такі прояви, котрі справді мусять бути викорінені ножем полеміки з нашого поля. Хай перше вивчиться та публіка слухати без слини і піни на роті думки, може хибні, та котрі йдуть од серця і котрих виріб щось коштує авторові; хай вивчиться терпіти хоч заголовки праць того, хто їй не подобається. На заклик до чесної дискусії, ми вміємо тільки мовчати або кричати: зрада!»* [30].

Тож і я сподіваюся на чесну і фахову дискусію, *«без слини і піни на роті»*, підозрілого *«мовчання»* та сміливих, *«ура-патріотичних»* вигуків *«зрада»*. Столітнє намагання не одного покоління українських соборників-інтеграціоністів накинути на мультипліковану з етнічного, релігійного та культурного погляду історію краю під Карпатами ексклюзивно державницький канон історії титульної нації українців, краю, народи якого від перших писемних згадок і майже до середини XX ст. народжувалися і помирили, вставали і лягали спати в центральноевропейському просторі угорської, австрійської та чехословацької історії, жодного вагомого успіху власне як українській історіографії Закарпаття, так і вітчизняній та зарубіжній україністиці загалом, не принесло.

Вона, так само як за часів Грушевського (1905 р.), залишається *«не бідна титулами, бідніша своєю вартістю»*, і так само як за часів Жатковича (1890 р.), її, *«якщо брати до уваги вимоги сучасної історіографії, досі не написано»*. Ненаписано її зокрема й такими сучасними українськими істориками Закарпаття, як професор Олег Мазурок, в чому, власне, титулований вчений і сам зізнається: *«Я очолюю список тих, хто нездатний написати наукову історію Закарпаття. Але не хочеться думати, що я, очевидно, єдиний, хто розуміє це»* [1, с. 67; 47, с. 67]. Ні, не єдиний: я так думаю також, і так триватиме ще довго. Але, разом з тим, вже давно назрів час *«повернути»* історію історикам, а історикам – *«повернутися»* до людини / людей в історії.

На захист своїх міркувань дозволю собі звернутися до *«адвокатських послуг»* відомого українського історика другої половини XX ст. Івана Лисяка-Рудницького. Даючи поради досліднику *«довгого українського століття»* (XIX-го), вчений застерігав, що він *«мусить перебороти в собі нахили до суб'єктивного романтичного трактування своєї теми. Чим*

менше в його писаннях буде «патріотичної» емоційності й тенденційності, тим більша буде їхня наукова стійкість і, до речі, на довшу мету й їхній політичний ефект. В межах своєї теми історик мусить намагатися відтворити минуле, яким воно справді було згідно з реальною причиновою пов'язаністю подій. Хто добирає факти односторонньо, щоб довести наперед поставлену тезу, той за своєю ментальністю не історик, а пропагандист» [41, т. 1, с. 196].

Такі усвідомлені та глибокі думки (М. Драгоманова, Ю. Жатковича, І. Лисяка-Рудницького, О. Мазурка та цілої армії сучасних модерністів-ревізіоністів в особі Н. Яковенко, Я. Грицака, А. Портнова, Г. Касьянова...) в найближчій перспективі, переконаний, буде важко спростувати. Тож апелювання одного з найкращих знавців середньовічної та ранньомодерної історії угорських русинів російського історика-емігранта Олексія Петрова (1930 р.) до відомого епізоду зі Святого Письма про мало женців при багатих жнивях [56, с. XIX], у випадку зі справжньою науковою «історією Закарпаття» та «закарпатськими істориками», переконаний, ще якийсь час залишатиметься нежстим. Причина – все та ж: зведення рахунків з історією та історіографією «землі з багатьма іменами» винятково через парадигму національно-політичного дискурсу, в даному разі, українського.

Не заглиблюючись у даному дослідженні в природу «націоналізованої» історії та історіографії України, лише побіжно окреслю ті її найголовніші вади, які все ще не дають спокою бентежним душам з «офіційно-державницьких шкіл» та периферійних, краєзнавчих історіографій, котрим повсюдно мариться одинока українська візія тисячолітньої історії «землі з багатьма іменами». Тож, шкода «націоналізованих» дискурсів історії (в конкретному випадку української історіографії) не лише в (а) – умисному задавненні (примордіалізації) доісторичного минулого без власної писемної традиції, (б) – «приватизації» не свого (чужого) доісторичного та історичного минулого на догоду історії титульного етносу / нації, (в) – деконструюванні континуїтету (тяглості і неперервності) насправді конструйованої історії з власними перервами, надломами і розривами, (г) – творенні та якнайширшому комунікуванні міфу про винятковість історичного шляху своєї нації з особливим пантеоном героїв та цвинтарем негідників, (г) – страдницькій, мученицькій (майже мартирологічній) візії віками кривдженого, гнобленого та уярмленого «безневинного» народу (такій собі «історії на пласі»), (д) – злитті дискурсу «націоналізованої» історіографії з офіційним державним ідеологічним канонам [6, р. 9-15; 38, с. 38-46] і,

як наслідок, постанні, за словами Олександра Удода, «легітимаційної державної історіографії» ... [65, с. 32-35].

Шкода «націоналізованої» історії полягає найбільше в тому, що такий канон / дискурс неодмінно в основі своїй є (а) телеологічним – доцільність «своєї», «націоналізованої» історії – в появі «своєї», унікальної, неповторної нації і, відповідно, держави, перед котрими всі докола завинили і є у великому боргу, (б) есенціалістським – нація в такому розумінні існує як трансцендентна (реальна або потенційна) спільність, тобто існує сама по собі без зусиль істориків, у зв'язку з чим вона є (в) історично необхідним та неминучим явищем, оскільки лише таким, «природнім» шляхом обґрунтовується (а вже потім пояснюється) існування нації, істотні властивості якої ідентифіковані в «історичній реальності», а ще краще – в «історичній правді», (г) етноцентричним – головним суб'єктом історії є винятково народ (причому, винятково український), який апіорі ототожнюється з одним або групою генетично рідних між собою етносів і субетносів, «перетворюючись», таким чином, обов'язково в націю, звідки неминучість ототожнення понять «народ» і «нація» цілком очевидні, (г) культурно ексклюзивним – у порівнянні з Іншим, а надто, якщо Інший є ще Чужим, що приводить до повного ігнорування присутності інших етносів і націй у спільному просторі й часі, заперечення наявності цілої системи взаємних впливів і взаємодій, формування, таким чином, власної національної винятковості (ексклюзивності), «нормальному» розвиткові якої («своєї» нації) заважають усі Інші [6, р. 17-19; 38, с. 47-48], які цього разу вже сприймаються виключно як Чужі та / або Вороги.

Всупереч завершеному наприкінці 1990-х рр. процесу канонізації «націоналізованої» парадигми історії (та історіографії) в Україні, останнім часом професійні історики все більше занепокоєні за моральний стан суспільства, в якому уніфікований варіант етнічно ексклюзивної історії, час від часу гвалтований дочасними амбіціями політиків і громадських діячів «на злобу дня», породжує культурну нетерпимість, ксенофобію і конфронтаційні інстинкти, застосовувані здебільшого до свободолюбивих інклюзивістів, схильних до різночитань (та / і різносприймань) історії, далекої від категоричного поділу винятково на чорно-білі кольори.

Відстоюючи головні правила / принципи цеху історика від політичних маніпуляцій властивих усім «офіційним» канонам національних (точніше «націоналізованих») історіографій, не зайвим буде звернутися до порад видатного російського історика сучасності Арона Гуревича. Шукаючи «свого» «ідеального

історика XXI ст.», знаний медієвіст нагадує йому про подвійну відповідальність: «відповідальність перед суспільством, до якого він належить, і його відповідальність перед людьми минулого, історію яких він вивчає». Тож, «ідеальний історик XXI ст.», на думку вченого, «це – мислитель, який зіставляє власну картину світу і, відповідно, картину світу, властиву його середовищу, зі світобаченням людей, які є предметом його вивчення» [23, с. 78]. На жаль, в українській «націоналізованій» історіографії, за незначним винятком кількох «істивних» істориків, особливо на периферії, – ситуація комерується з точністю до навпаки.

Отже, справжнє переосмислення (частенько справедливо найменоване критиками «ревізією») історії та історіографії Закарпаття в широкому загальнослов'янському, -угорському, -австрійському, -чехословацькому та -радянсько-українському контекстах, на мою думку, настане

лише тоді, коли дослідники усвідомлюватимуть, що (а) вони мають ідентичність істориків зі своїм ремеслом, а не є лакеями-пропагандистами у влади та політиків, а отже, підневільними ремісниками, і (б) коли історики, всупереч «дипломованим» пройдисвітам-політикам різних мастей, які ані в школі, ані в університеті не вчилися, «повернуть собі історію», а історії (чи в історію) – «повернуть людину» з усіма її слабкостями від моменту народження, через муки і радощі життя, і до самої смерті.

І лише після цього, мабуть, і буде написано омріяну не одним поколінням істориків, від о. Юрія Жатковича до Олега Мазурка, справжню історію «землі з багатьма іменами», складовою якої є українське Закарпаття від 1945 р., котре своїми інтелектуальними витоками сягає кінця XIX - початку XX століть.

1. «Я очолюю список тих, хто нездатний написати наукову історію Закарпаття. Але не хочеться думати, що я, очевидно, єдиний, хто розуміє це»: Мазурок О. Міста Східної Галичини, Північної Буковини і Закарпаття у другій половині XIX - на початку XX століть (1848-1918). Етносоціальний та економічний аспекти. – Т. 1: Етносоціальний розвиток міст: Монографія / О. С. Мазурок. – Ужгород: Карпатська Вежа, 2012.
2. Hagen M. von. Does Ukraine Have A History? / M. von. Hagen // Slavic Review. – 1995. – № 3.
3. Connor W. Ethnonationalism. The Quest for Understanding / W. Connor. – Princeton (NJ), 1994.
4. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/about_us/editorial. Останнє відвідування сайту 16 листопада 2014 р.
5. [Електронний ресурс] // Режим доступу: [http://www.ua-reporter.com/node/115547; http://karpravozahist.narod.ru/inw-506.html](http://www.ua-reporter.com/node/115547;http://karpravozahist.narod.ru/inw-506.html).
6. Kasianov G. «Nazionalized» History: Past Continuous, Present Perfect, Future... / G. Kasianov // A Laboratory of Transnational History. Ukraine and Recent Ukrainian Historiography / Edited by Georgiy Kasianov and Philip Ther. – Budapest - New York: Central European University Press, 2009.
7. Svorc P. Zakliata krajna (Podkarpatská Rus 1918–1946) / P. Svorc. – Prešov: Universum, 1996; Botlik J. Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján. I. Magyarok, ruszinok, csehek és ukránok, 1918-1945 / J. Botlik // Dimensiones Culturales et Urbanales Regni Hungariae. 7. – Nyiregyháza, 2005; Його ж: Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján. II. A Magyarországhoz történt visszatérés után, 1939-1945 // Dimensiones Culturales et Urbanales Regni Hungariae. 9. – Nyiregyháza, 2005; Пушкаш А. Цивілізація или варварство: Закарпатьє 1918-1945 / Андрей Пушкаш; Інститут славянознавства РАН. – М.: Изд-во «Європа», 2006; Закарпаття 1919-2009 років: історія, політика, культура (україномовний варіант українсько-угорського видання) / Під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець; [Редкол.: Ю. Остапець, Р. Офіцинський, Л. Сорко, М. Токар, С. Черничко; Відп. за вип. М. Токар]. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2010.
8. Weber M. Economy and Society / M. Weber. – Ed. by G. Roth and C. Wittich. – New York, 1987.
9. Ададуров В. «Вписування» української історії в європейський контекст і його методологічні засади / В. Ададуров. Текст промови, виголошеної 22 січня 2013 року на випускних урочистостях студентів-магістрів історичної програми Гуманітарного факультету УКУ. – Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013.
10. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму / Б. Андерсон. – Вид. 2-е, перероб. / Пер. з англ. В. Морозова. – К.: Критика, 2001.
11. Беззаперечним доказом цьому є слова з останньої книжки вченого: «Ця книга – відповідь моїм наклепникам, інтриганам, недоброзичливцям. Бувшим, нині суцям, прийдешиім». Мазурок О. Міста Східної Галичини, Північної Буковини і Закарпаття... – С. 34. Я ж грішним ділом широко зрадив і повірив, що нарешті й в українській історіографії з'явилася монографія про модерні міста. А тут... Але найбільшим гріхом цієї монографії є навіть не «зведення рахунків» з покійними доцентом Миколою Лелекачем і, особливо, професором Іваном Гранчаком, котрі на свій захист уже не скажуть нічого (бідолашний професор Іван Мешко навіть не здогадується про кілька «тепліх» слів і на свою скромну адресу). Біда її в тому, що за лісом статистики навіть не проглядаються силуети

- людини. А їй давно назрів час «повернути історії» («повернути в історію»).
12. Белей Л. Деміфологізація чи незграбна міфотворчість? / Л. Белей. Електронний ресурс // Постійна адреса: risu.org.ua/ua/index/studios/studies_of_religions/51236/. Останнє відвідування сайту 6 лютого 2013 р.
 13. Белей Л. Деміфологізація чи незграбна міфотворчість? / Л. Белей // Закарпаття онлайн. Останнє відвідування сайту 7 лютого 2013 р.
 14. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003.
 15. Винниченко В. Щоденник / В. Винниченко // Київ. – 1990. – № 9.
 16. Відповідь М. Драгоманова на юбілейні привітання 16.XII.1894 // Михайло Драгоманов. Вибрані твори. Збірка політичних творів з примітками. – Т. 1 / За ред. Павла Богацького. – Прага, 1937.
 17. Власов В. Історія України: Підручник для 7-го класу загальноосвітніх навчальних закладів / В. Власов. – К.: Генеза, 2004.
 18. Гийдел Е. Рутенія über alles / Е. Гийдел // Україна модерна. Стандарти науки і академічне середовище. – Число 12 (1). – Київ–Львів: Критика, 2007.
 19. Грабович Г. Закарпаття має привнести до України свої неповторні інтонації / Г. Грабович. – Інтерв'ю взяв Олександр Гаврош. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakarpatya.net.ua/Blogs/84565-Hryhorii-Hrabortovych>. Останнє відвідування сайту 6 березня 2012 р.
 20. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX-XX століть: Навч. посібн. для учнів гуманітарних гімназій, ліцеїв, студентів іст. фак. вузів, вчителів / Я. Грицак. – К.: Генеза, 1996.
 21. Грицак Я. Як викладати історію України після 1991 року? / Я. Грицак // Українська історична дидактика. Міжнародний діалог. Фахівці різних країн про сучасні українські підручники з історії / Ред. М. Телух, Ю. Шаповал. – К., 2000; Передрук: Грицак Я. Страсті за націоналізмом. Історичні есеї / Я. Грицак. – К.: Критика, 2004; Грицак Я. Страсті за націоналізмом. Стара історія на новий лад / Я. Грицак. – К.: Критика, 2011.
 22. Грицак Я. Як стати добрим істориком / Я. Грицак. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ucu.edu.ua/library/386/>. Останнє відвідування сайту 19 грудня 2014 р.
 23. Гуревич А. Я. Двоякая ответственность историка / А. Я. Гуревич // Новая и новейшая история. – 1997. – № 6.
 24. Див. для прикладу: Шкільна історія очима істориків-науковців. Матеріали Робочої наради з моніторингу шкільних підручників історії України / Упорядк. та ред. Наталі Яковенко. – К.: Вид-во імені Олени Теліги, 2008.
 25. Див. найповніші історіографічні огляди: Magocsi P. R. An Historiographical Guid To Subcarpathian Rus' // Austrian History Yearbook. – Vol. IX-X. – Cambridge, Massachusetts. – 1973-74; Поп И. И. Историография истории русин и Подкарпатской Руси / И. И. Поп // Славяноведение. – 2003. – № 1; Поп И. И. Историография / И. Поп, Б. Горбаль, П. Р. Магочій // Енциклопедія історії та культури карпатських русинів / Укладачі: Павло Роберт Магочій та Іван Поп; Заг. ред. Павла Роберта Магочія; Пер. з англ. Надії Кушко; Ред. укр вид. Валерій Падяк; Вип. ред. Лариса Ільченко. – Ужгород: Видавництво В. Падяка, 2010.
 26. Див. наприклад: Коротка історія Угорщини / Ред. Петер Ганак; ред. та упоряд. укр. вид. Іштван Удварі. – Ніредьгаза-Ужгород: СП ТОВ «ПоліПрінт», 1997; Коша Л. Чий ви сини? (Огляд угорської етнографії) / Л. Коша / Пер. з угор. Лесі Мушкетик. – Ужгород: СП «ПоліПрінт», 2002; Контлер Л. История Венгрии. Тысячелетие в центре Европы / Л. Контлер / Пер. с англ. – М.: Изд-во «Весь Мир», 2002.
 27. Див. хоча б: Diplôme Maramureşene din secolul XIV. și XV. / Adunate și comentate prin Joan Mihályi de Arşa, doctor in drepturi, procurator al comitatului. – Maramureş-Sziget, 1900; Munkácsi gör. szert. püspökség okmánytára. – I. köt. 1458-1715 / Gyüjtötte, összeállította és közrebocsátja: Hodinka Antal. – Ungvár: Szerző kiadása, 1911; Петровъ А. Древнейшія грамоты по истории карпаторусской церкви и иерархii 1391–1498 г. Съ 12 фотографическими факсимиле. – Praga: Nákladem sboru pro výzkum Slovenska a Podkarpát. Rusi. V Gen. Komisi knihkupectví «Obris» v Praze. Tiskem České grafické unie A. S. V Praze, 1930; Documenta Koriatovicsiana et fundatio Monasterii Munkacsiensis / Collegit: Hodinka Antal // Analecta Ordinis S. Basilii Magni. – Series II. – Sectio II. – Vol. I (VII). – Fasc. 2-3. – Romae: Sumptibus PP. Basilianorum – Piazza della Madonna dei Monti, 3, 1950; Documenta Koriatovicsiana et fundatio Monasterii Munkacsiensis / Collegit: Hodinka Antal // Analecta Ordinis S. Basilii Magni. – Series II. – Sectio II. – Vol. I (VII). – Fasc. 4. – Romae: Sumptibus PP. Basilianorum – Piazza della Madonna dei Monti, 3, 1953; Documenta Koriatovicsiana et fundatio Monasterii Munkacsiensis / Collegit: Hodinka Antal // Analecta Ordinis S. Basilii Magni. – Series II. – Sectio II. – Vol. II (VIII). – Fasc. 1-2. – Romae: Sumptibus PP. Basilianorum – Piazza della Madonna dei Monti, 3, 1954; De processibus canonicis

- ecclesiae catholicae Ucrainorum in Transcarpathia ab 1771 usque 1853 / Collegit: Dr. Alexander Baran. – Romae: Editiones Universitatis Catholicae Ucrainorum S. Clementis Papae, 1973; Мукачівська греко-католицька єпархія: Документи / Редактори: Віорел Чубота, Михайло Делеган, Овідю Гітта, Василе Рус; Укладачі: Віорел Чубота, Михайло Делеган, Бужор Дулгау, Валентина Хомін, Люба Горват, Діана Єгар, Марія Єремкіна, Олена Куташі, Марина Мигович, Василе Рус, Тамаш Шпаранді, Сергій Вискварко. – Satu Mare - Ужгород: Видавництво Сатумарського музею, 2007; Episcopia Greco-Catolică de Mukacevo. Documente. II / Мукачівська греко-католицька єпархія. Документи. II / Coordonator: Viorel Ciubotă, Vasile Rus. – Satu Mare: Editura Muzeului Sâtmărean, 2012.
28. Див.: Мазурок О. Міста Східної Галичини, Північної Буковини і Закарпаття...
 29. Дискусію з цього приводу між провідними істориками Н. Яковенко, Я. Грицаком, А. Портновим, Г. Касьяновим, М. фон Хагеном, Л. Зашкільняком, Т. Снайдером, С. Єсельчиком, А. Міллером та багатьма іншими див. на сторінках журналу-газети «Критика» та Інтернет-ресурсу з історії: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://historians.in.ua/>.
 30. Драгоманов М. Чудацькі думки про українську національну справу / М. Драгоманов. – Частина I-III. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://litoris.org.ua/drag/drag20.htm>. Останнє відвідування сайту 21 грудня 2012 р. Дет. про власний погляд на тему «Михайло Драгоманов і Угорська Русь» див.: Фенич В. Угорська Русь і «Ганібалова присяга» Михайла Драгоманова / В. Фенич // [Електронний ресурс]: Нове Закарпаття // Режим доступу: <http://закарпаття.net/carpathian-identity/>.
 31. Жаткович Ю. Історія історіографії угорських русинів / Ю. Жаткович // Мазурок О. С. Юрій Жаткович як історик та етнограф. – Ужгород: УЖНУ, 2001.
 32. З цього приводу див. державний перепис Мукачівської греко-католицької єпархії станом на 1809 р., територія якої ще до 1816 р. поширювалася на 13 комітатів Угорщини: A munkácsi görögkatolikus püspökség lelkészsegeinek 1806. évi összeírása / Szerkesztette: Udvari István. – Nyiregzháza, 1990.
 33. За прикладом далеко не раджу ходити. Аби переконатися в цьому, достатньо погортати, навіть не читати, оскільки нічого там про сучасний стан дослідження Закарпаття не написано, наступне видання: Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми / Колективна монографія за редакцією Леоніда Зашкільняка. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2004.
 34. Загальний огляд сучасної історіографії теми див.: Кравченко В. Україна, імперія, Росія... (обзор современной украинской историографии) / В. Кравченко // Западные окраины Российской империи / Научн. ред. М. Долбилов, А. Миллер. – М.: Новое литературное обозрение, 2006. Повніша версія публікації див. під назвою: Україна, імперія, Росія. Огляд сучасної історіографії // Кравченко В. Україна, імперія, Росія. Вибрані статті з модерної історії та історіографії. – К.: Критика, 2011.
 35. Злепко Д. Українське питання у 1938-1939 роках і Третій Райх / Д. Злепко // Записки наукового товариства імені Шевченка. – Том ССХХVIII: Праці Історично-філософської секції. – Львів, 1994.
 36. І. Ольбрахт писав: «*Та земля ще й досі не має імені. Або, краще сказати, є їх надто багато для того, щоб мати*». Автор короткого репортажу перераховує всі вживані до цього часу назви, які поділив на: угорські – Верхня Угорщина, Руська Країна; чеську – Підкарпатська Русь; російську – Закарпатська Русь; українські – Закарпатська Україна, Закарпаття. Як комуніст, він дав пояснення останнім двом: «*Комуністи та українці національної орієнтації, виходячи із народної спільності тутешніх племен з українцями радянськими, галицькими і румунськими, називають її Закарпатська Україна, або, оберігаючи себе від переслідувань за недозволену агітацію, просто – Закарпаття*». Однак завершується цей перелік назв ще однією – власне, народною назвою, що походить від самих русинів: «*Народ називає цю [свою] землю Підкарпаттям*»: Ольбрахт І. Земля без імені / І. Ольбрахт. – Пер. з чеськ. // Ольбрахт Іван. Микола Шугай, розбійник: Твори. – Ужгород: Карпати, 1990.
 37. Єсельчик С. Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві / С. Єсельчик. – К.: Критика, 2008.
 38. Касьянов Г. «Націоналізація» історії в Україні. Краткий экскурс // Касьянов Г. Росія – Україна: як пишеться історія. Диалоги – лекції – статті / Г. Касьянов, А. Миллер. – Москва: РГГУ, 2011.
 39. Касьянов Г. «Націоналізація» історії в Україні. Публічна лекція, ноябрь 2008 // Касьянов Г. Росія – Україна: як пишеться історія. Диалоги – лекції – статті / Г. Касьянов, А. Миллер. – Москва: РГГУ, 2011.
 40. Листи Юрія Жатковича до Володимира Гнатюка (1895-1914) / Публ. Олега Мазурка // Мазурок О. Юрій Жаткович як історик та етнограф... [Лист № 29 від 16 грудня 1896 р.].
 41. Лисяк-Рудницький І. Структура української історії в XIX столітті // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. – В 2 т. – Том 1 / Пер. з англ. М. Бадік, У. Гавришків, Я. Грицака, А. Дешиці, Г. Киван, Е. Панкєвої. – К.: Основи, 1994.
 42. Лукиан. Как следует писать историю / Лукиан // Пер. с древнегреч. С. В. Толстой // Схід-Захід:

- Історико-культурологічний збірник. – Харків: Майдан, 1998.
43. Магочій П. Р. Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848-1948) / П. Р. Магочій. – Авторизов. пер. з англ. – Ужгород: Поличка «Карпатського краю», 1994.
 44. Мазурок О. «...Історію угро-русів, якщо брати до уваги вимоги сучасної історіографії, досі не написано...» / О. Мазурок. – Ужгород: Мистецька Лінія, 2009.
 45. Мазурок О. «...Історія угро-русів, якщо брати до уваги вимоги сучасної історіографії, до цих пір не написана...» / О. Мазурок // Карпатський край. Історико-краєзнавчий журнал. – Річник 9-й. – № 1-3 (119). – Січень-березень. – Ужгород, 1999. Його ж: «...Історію угро-русів, якщо брати до уваги вимоги сучасної історіографії, досі не написано...». – Ужгород: Мистецька Лінія, 2009.
 46. Мазурок О. Атланти і Каріатида районного масштабу (Роздуми про те, Хто і Як досліджує історію та історіографію Закарпаття) / О. Мазурок // Науковий вісник. – Серія: Історія / Міністерство освіти і науки України; Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»; Редкол.: М. М. Вегеш (голова) та ін. – Ужгород: Вид-вл УжНУ «Говерла», 2008. – Випуск 21.
 47. Мазурок О. Міста Східної Галичини, Північної Буковини і Закарпаття...
 48. Мазурок О. Юрій Жаткович як історик та етнограф...
 49. Мазурок О. Юрій Жаткович як історик та етнограф / О. С. Мазурок // Carpatica-Карпатика. Актуальні проблеми історії, історіографії і культури країн Центральної і Південно-Східної Європи. – Випуск 2 / Редкол.; відп. ред. Г. В. Павленко. – Ужгород, 1993; Його ж: Юрій Жаткович про етнографічні кордони угорських русинів // Карпатський край. Історико-краєзнавчий журнал. Річник 7-й. № 1-5 (116). Січень-травень. – Ужгород, 1997; Його ж: Юрій Жаткович як історик та етнограф. – Ужгород: УжНУ, 2001; Його ж: «...Історія угро-русів, якщо брати до уваги вимоги сучасної історіографії, до цих пір не написана...» // Карпатський край. Історико-краєзнавчий журнал. Річник 9-й. № 1-3 (119). Січень-березень. – Ужгород, 1999; Його ж: Юрій Жаткович про етнографічні кордони угорських русинів // Мазурок О. С. Юрій Жаткович як історик та етнограф. – Ужгород: УжНУ, 2001; Його ж: Зв'язки Юрія Жатковича з Іваном Франком // Carpatica-Карпатика. – Випуск 14. Проблеми вітчизняної і зарубіжної історії з найдавніших часів до наших днів. Ювілейний збірник на пошану доктора історичних наук, професора Василя Івановича Худанича / Редкол.; Відп. за вип. В. Л. Боднар, М. М. Вегеш. – Ужгород, 2002; Його ж: «...Історію угро-русів, якщо брати до уваги вимоги сучасної історіографії, досі не написано...». – Ужгород: Мистецька Лінія, 2009; Його ж: «...Найбільш учений і найбільш компетентний в етнографічних справах священник-русин у цілій Угорщині» (До 155-річчя від дня народження Жатковича): Монографія. – Ужгород: Карпатська Вежа, 2010.
 50. Марьина В. В. К событиям в Подкарпатской Руси (Закарпатской Украине) осенью 1944 - зимой 1945 года / В. В. Марьина // Словяноведение. – 2001. – № 3; Марьина В. В. Закарпатская Украина (Подкарпатская Русь) в политике Бенеша и Сталина. 1939-1945 гг. / В. В. Марьина. – М.: Новый хронограф, 2003.
 51. Матеріали моніторингу місця Закарпаття в найуживаніших синтезах української історії та історії України станом на 2005 р. зберігаються в архіві автора – В. Ф.
 52. Мозер М. Чи намагався Олександр Духнович створити русинську літературну мову? / М. Мозер // Україна Модерна. – Число 13 (2): Війна переможців і переможених. – К.: Критика, 2008.
 53. Нариси історії Закарпаття. – У 3 т. – Т. I: 3 найдавніших часів до 1918 року / Відп. ред. і керів. авт. кол. проф. І. Гранчак. – Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ Закарпатського обласного управління з преси, 1993; Т. II: 1918-1945 / Відп. ред. і керів. авт. кол. проф. І. Гранчак. – Ужгород: Закарпаття, 1995; Т. III (1946-1991) / Керів. авт. кол. проф. М. М. Болдижар. – Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ управління у справах преси та інформації, 2003. Критичний огляд даного «opus magna» див.: Гийдел Е. Рец.: Нариси історії Закарпаття / Відп. ред. І. Гранчак. – Ужгород: Закарпаття, 1995. – Т. II: 1918-1945 // Україна модерна. – Число 7. – Київ-Львів: Критика, 2002; Федака С. Повне відеречко радянської історії. Найбільший довгобуд Закарпатської історіографії / С. Федака // Срібна Земля-Фест. – Ужгород, 2003. – № 33 (386). – 21-27 серпня; Поп І. «Нариси історії Закарпаття» і сенс їх видання / І. Поп // Карпатський Євроміст. – Ужгород, 2004. – 8 травня; Мазурок О. С. «Нариси історії Закарпаття». Що це таке? // Мазурок О. С. «...Історію угро-русів, якщо брати до уваги вимоги сучасної історіографії, досі не написано...»... У додатках цього ж видання перевидано усі три перші рецензії на горезвісні «Нариси історії Закарпаття».
 54. Пекар А., ЧСВВ. Мукачівська єпархія і Галицька митрополія / о. А. Пекар // Записки ЧСВВ. – Т. XIV. – Рим, 1992.
 55. Павлів В. У пошуках Галичини (публіцистика і есеїстика) / В. Павлів. – Львів: ЛА «Піраміда», 2012.
 56. Петровъ А. Задачи карпаторусской историографии // Петровъ А. Древнейшія грамоты по истории карпаторусской церкви и иерархія 1391–1498 г. Съ 12 фотографическими факсимиле. – Прага: Nákladem sboru pro výzkum Slovenska a Podkarpat. Rusi. V Gen. Komisi knihkupectví «Obris» v Praze.

- Tiskem České grafické unie A. S. V Praze, 1930.
57. Перени Й. Из истории закарпатских украинцев (1849-1914) / Й. Перени // *Studia Historica Academiae Scientiarum Hungaricae*. 14. – Budapest: Akadémiai kiadó, 1957; Haraksim L. K sociálnym a kultúrnym dejinám Ukrajincoŋ na Slovensku do roku 1867 / L. Haraksim. – Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie Vied, 1961; Zeguc I. Die nationalpolitischen bestrebungen der Karpato-Ruthenen, 1848-1914 / I. Zeguc. – Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1965; Mayer M. Kárpátukrán (ruszin) politikai és társadalmi törekvések 1860-1910 / M. Mayer. – Budapest Akadémiai kiadó, 1977; Magocsi P. R. The Shaping of a National Identity: Subcarpathian Rus', 1848-1948 / P. R. Magocsi. – Cambridge, Mas. and London, 1978.
 58. Плохий С. Наливайкова віра. Козацтво та релігія в ранньомодерній Україні / С. Плохий. – К.: Критика, 2005.
 59. Поп Д. Замки Подкарпатской Руси / Д. Поп, И. Поп. – Ужгород, 2002.
 60. Попри чисельні огріхи суб'єктивного характеру належить визнати, що професор Олег Мазурок залишається найбільш продуктивним істориком старшої генерації на факультеті, чії критичні міркування провокують до дискусії та розширення і поглиблення контексту дослідження історії «землі з багатьма іменами».
 61. Портнов А. В. Упражнения с историей по-украински / А. В. Портнов. – М.: ОГИ; Полит-ру; Мемориал, 2010.
 62. Про найбільші вади пострадянської, в т. ч. й української історіографії, див.: *A Laboratory of Transnational History. Ukraine and Recent Ukrainian Historiography* / Edited by Georgiy Kasianov and Philip Ther. – Budapest - New York: Central European University Press, 2009; Портнов А. В. Упражнения с историей по-украински / А. В. Портнов. – М.: ОГИ; Полит.ру; Мемориал, 2010; Бордюгов Г. Вчерашнее завтра: как «национальные истории» писались в СССР и как пишутся теперь / Г. Бордюгов, В. Бухараев. – М.: АИРО-XXI, 2011; Касьянов Г. Россия – Украина: как пишется история. Диалоги – лекции – статьи / Г. Касьянов, А. Миллер. – М.: РГГУ, 2011; Бордюгов Г. «Войны памяти» на постсоветском пространстве / Г. Бордюгов. – Предисл. А. Касяева. – М.: Ассоциация исследователей российского общества – XXI век, 2011.
 63. Так колись Мукачєво назвав о. Василь Довгович. Див.: Фенич В. Конфесійна і національна ідентичність Василя Довговида / В. Фенич // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія: Історія. – Випуск 8 / Редкол.; Мандрик І. О. (голова редкол.) – Ужгород: Видавництво В. Падяка, 2003.
 64. Аналогічні за змістом див. назви *Передмов* до вид.: Жаткович Ю. Праці з історії Угорської Русі / Упорядк. і передм. О. С. Мазурка / Редактор О. Козоріз. – Ужгород: Мистецька лінія, 2008; Жаткович Ю. Етнографический очерк угро-русских: Комплексне видання / Ю. Жаткович. – Упоряд. і передм. О. С. Мазурка. – Ужгород: Мистецька лінія, 2007; Мазурок О. «...Найбільш учений і найбільш компетентний в етнографічних справах священник-русин у цілій Угорщині» (До 155-річчя від дня народження Жатковича): Монографія...
 65. Удод О. Актуальні проблеми сучасної історичної освіти: гармонія чи компроміс між наукою та історичною освітою / О. Удод // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. – 2011. – № 8.
 66. Федака С. На підступах до сучасного синтезу закарпатської історії / С. Федака // Карпатія: цивілізаційний поступ. – Ужгород, 2013. – № 1.
 67. Фенич В. «Підкорення» Русі Україною: погляд із Закарпаття / В. Фенич. [Електронний ресурс]: Нове Закарпаття // Режим доступу: <http://закарпаття.net/carpathian-identity/>. 2013.
 68. Фенич В. Мукачівський єпископ Андрей (Бачинський) і відновлення Галицької митрополії: деміфологізація однієї патріотичної легенди / В. Фенич. [Електронний ресурс] // Постійна адреса статті: gisu.org.ua/ua/index/studios/studies_of_religions/51056. 26 січня 2013 р.
 69. Фенич В. Угорська Русь і «Ганібалова присяга» Михайла Драгоманова / В. Фенич. [Електронний ресурс]: Нове Закарпаття // Режим доступу: <http://закарпаття.net/carpathian-identity/>. 2013
 70. Целевич Ю. Дещо за поселення Угорської України русинами і за унію церкви православної угорських русинів з Римом / Ю. Целевич. – Передрук із львівської «Правди» 1868 р. / Відбитка з Православного теологічного збірника. – Вип. XVIII (3). – 1995 / Вст. ст. М. Мушинки; Відп. ред. С. Пружинський. – Пряшів: Фундація Карпати, 1996.
 71. Цит. за вид.: Вовк Ф. Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат. Археологія. Антропологія / Ф. Вовк. – Львів, 1999. – Т. 1.
 72. Цит. за вид.: Грушевський М. С. Історія України-Руси / М. С. Грушевський. – У 10-ти томах, 13 книгах. – К.: Наукова думка, 1992. – Т. 2.
 73. Цит. за вид.: Лукиан. Как следует писать историю / Лукиан. – Пер. с древнегреч. С. В. Толстой // Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник. – Харків: Майдан, 1998.
 74. Ширше про це див.: Фенич В. «Підкорення» Русі Україною: погляд із Закарпаття / В. Фенич. [Електронний ресурс]: Нове Закарпаття // Режим доступу: <http://закарпаття.net/carpathian-identity/>.

75. Яковенко Н. Вибір імені versus вибір шляху (назви української території між кінцем XVI - кінцем XVII ст.) / Н. Яковенко // Міжкультурний діалог. – Т. I: Ідентичність. – К.: Дух і Літера, 2009; Яковенко Н. Дзеркала ідентичності. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – початку XVIII століть / Н. Яковенко. – К.: Laugus, 2012.
76. Яковенко Н. Вступ до історії / Н. Яковенко. – К.: Критика, 2007.
77. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України / Н. Яковенко. – Вид. друге, перероблене та розширене. – К.: Критика, 2005.

РЕЗЮМЕ

УПРАЖНЕНИЯ С ИСТОРИЕЙ ПО-УКРАИНСКИ, ИЛИ КАКОЙ НЕ ДОЛЖНА БЫТЬ ИСТОРИЯ И ИСТОРИОГРАФИЯ ЗАКАРПАТЬЯ ПОСЛЕ 1991 ГОДА

Фенич В. И. (Ужгород)

В статье исследуются отдельные дискуссионные проблемы трактовки истории и историографии Закарпатья после 1991 г. На примере изучения маргинализированной советской и постсоветской историографией истории Закарпатья, неоправданно сведённой только к его новейшему образу в границах четырёх бывших комитатов Венгрии (Унг, Берег, Угоча и Марамуреш), автор поднимает болезненную проблему отечественной исторической науки, связанную с тотальной «национализацией» (= украинизацией) истории «земли со многими именами».

Именно под таким углом зрения этого названия, как в 1932 г. тогдашнюю Подкарпатскую Русь наиболее удачно именовал чешский писатель, публицист и переводчик Камил Земан (более известен под литературным псевдо Иван Ольбрахт), украинским (и не только) историкам следовало бы освещать тысячелетнюю историю народов и земель, расположенных на запад под Карпатами.

Настоящее переосмысление (часто именуемой ревизией) истории Закарпатья в широком общеславянском, -венгерском, -австрийском, -чехословацком, -советско-украинском и собственно общеукраинском контекстах, по мнению автора, наступит только тогда, когда исследователи будут осознать, что они историки, а не лакеи-пропагандисты, когда историки, вопреки проходимцам-политикам и политикам-патриотам, «возвратят себе историю», а истории (или в историю) – «возвратят человека» со всеми его слабостями от момента рождения, через муки и радости жизни, и до самой смерти.

Ключевые слова: история, историография, Закарпатье, Эрнест Гьйдел, Олег Мазурок, Угорская Русь, Юрий Жаткович, «Аннибалова клятва», Михаил Драгоманов, «земля со многими именами».

SUMMARY

UKRAINIAN STYLE INVENTED HISTORY, OR WHAT THE HISTORY AND HISTORIOGRAPHY OF TRANSCARPATHTHIA SHOULD NOT BE AFTER 1991

V. I. Fenych (Uzhhorod)

This article considers some disputable problems of interpretation of the history and historiography of Transcarpathia after the year 1991. Studying the history of Transcarpathia which is unreasonably narrowed only to its newest picture within four former counties of Hungary (Ung, Bereg, Ugocia, Maramaros) from the point of view of marginalized Soviet and post-Soviet historiography the author raises sore subject of national history associated with total «nationalization» (= ukrainization) of history of the «land with many names».

To describe the millennial history of nations and territories located on the Western side of Carpathian Mountains the Ukrainian historians should use exactly this name of Subcarpathian Rus – the «land with many names» – made by Czech writer, publicist and translator Kamil Zeman (more famous as Ivan Olbracht) in 1932.

The author believes that the true reconsideration of the history of Transcarpathia in a wide-Slavic, Hungarian, Austrian, Czecho-Slovak and Soviet-Ukrainian context will happen only if the researchers realize that they are historians and not lackey propagandists and despite crooked and patriotic politicians «the history will be brought back to the» as well as «a human will be brought back into history» with all his weaknesses from the moment of birth through pain and happiness of life and up to his death.

Keywords: history, historiography, Transcarpathia, Ernest Gyidel, Oleg Mazurok, Ugors'ka Rus, Yuriy Zhatkovich, «Hannibal's oath», Mikhail Drahomanov, «land with many names».